

Ньурба улуунун үөрэбириитин управленията, А. Г. Габышев аатынан оҕону сайыннарар киин

**Боотурдар киирсиилэрэ
(Сээркээн Сэһэн сэһэргэһиитэ)**

**Дьулуруйар Ньургун Боотур
олонхону түмүктүүр аһаҕас тэрээһин
Федорова К.М, бастакы категориялаах иитээччи
5-6 саастаах оҕолор
“Сыккыс” улахан бөлөх**

2019

Боотурдар киирсиилэрэ
(Сээркээн Сэһэн сэхэргэһиитэ)

Дьулуруйар Ньургун Боотур
олонхону түмүктүүр аһаҕас тэрээһин
Федорова К.М, бастакы категориялаах иитээччи
5-6 саастаах оҕолор “Сыккыс” улахан бөлөх

Тобул санаа:

Орто дойду дьолун көмүскүүр Айыы боотура үтүөбү тирэнэн абааһыны кыайытыта.

Самалык соруктар:

1. Боотурдар кыргыһыга сэби-сэбиргэли туһаныылара, илииннэн киирсиилэрэ кинилэр кыахтарын, бэлэмнэрин көрдөрүүтэ.
2. Олох үтүө уонна мөкү өрүттэрэ хапсыһаннар үс дойду олоҕун аймыылара.
3. Айыы Боотура айылҕа күүһүн инэриниитэ, ап-хомуһуну туһанытыта - бу абааһы аймаҕын кытта кыргыһытыгар көмө-тирэх буолуута.
4. Мөккүөрдээх тугэннэ мин тыл тылга киирсэн өйдөһүүм; иирсээни күөдьүһүтккэ, сөптөөх быһаарыныыны булан , уҕарытыым.
5. « Айыы киһитэ аһыныгас, күн киһитэ көмүскэс» диэн сизэр- майгы ытык ирдэбилин мин, айыы оҕото, олохпор тутуһуум- кыаммакка-мөлтөххө көмөлөһүүм.

Инники улэ:

«Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхону олуктарынан билсии,
Г. Колесов «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхотун диискэбүэ истии,
олонхону урамны оонньоутун араас көрүнүнэнт оонньооһун,
илииннэн улэбү, урууһуйга үс дойдуну, аттары, бухатыырдары, кэрэ куолары , кинилэр киэргэллэрин, сөптэрин- сэбиргэллэрин оноруу,
уруһуйдаабын ,
пропп картанан оҕо ситимнээн санатын, кэпсиир дьобурун сайыннарыы.

Тэрилэ:

Луллий эргимтэтэ, олуктарынан пропп карталар, фишка сулустар, олугунан анал бэлиэлээх кубик, Сээркээн Сэһэн - куукула, кини кинигэтэ, боотур кыргыһыга туттар тэриллэрин макеттара, боотур тэрилин уруһуй- карточкалара, уоллаах кыыс куукулалар , оонньоурдар.

Хаамыта:

I. Кирийн түгүмэх:

Ии.: - Оџолоор, көрүг эрэ, миэхэ туох эрэ баар. Биһиги билигин оонньоохпут. Ким оонньоон баџарар миэхэ кэлин.

Оонньоубут маннык – бу фишканы быраџабыт, бэлиэнэн ханнык олук (олуктар ааттарын оџо этэр: « Сортол тонус Айталы Куону уоруута», «Ньургун Боотур Бохсоллой Боотуртан Айталы Куону быыыыра», «Ньургун Боотур уонна Тимир Дьигистэй куен керсууулэрэ», «Кыыс Кыскыйдаан Үрүн Уолан албаһыгар киирэн биэриитэ») түспүтүн кылгастык кэпсибит.

Ким сөпкө кэпсээбит ол фишка-сулус ылар. Кимиэнэ элбэх, ол хотор

II. Сүрүн түгүмэх- 3 мин:

1.Иит: Аны билигин өссө биир оонньоуну оонньооххайын , оонньоубут аата :

Д/о « Дьүһүн кубулуйуу» луллий эргимтэтэ:

Иит.: - Үс дойду боотурдарыгар, олохтоохторугар туох көмө-тирэх буолбутай?

Иит.: - Дьүһүн кубулуйууну луллий эргимтэтигэр ким сөпкө эппит, кердербүт эмиз сулус ылар.

- Ньургун Боотур - кырынаас, сур күүдээх- күтэр буолан өлбөт мэнэ ууну таһааран Үрүн Уоланы тилиннэрэр, үс кырыылаах үөрбэ таас буолан күннэ сыламныы сытар Уот Моџойго супту тирилээн түһэр, Уот Уһутаакы буолан ап-чарай быаны өһүлэн 44 тэнкэ-лэнкэ бухатыры быыһыыр

- Урун Уолан - тыһы кырынаас буолан өлбөт мэнэ ууну супту оборон ылар

-Уот Уһутаакы - Уот садаба моџой буолан Үрүн Уоланы кытта охсуһар, Туйаарыма куону куттуур

- Тимир киһи (Кытыгырас Бараанчай) - Бар Дьабыл кыыл буолан Уот Уһутаакыны кытта кыргыһар, Дьулуруйар Ньургун Боотурга кэлэн тыллыыр

- Бохсоллой Боотур - Сортол тонус буолан Айталы куону албынныыр, уоран ильдэ барар

- АйыыУмсуур удабан – Кыталык буолан сурустарыгар көмөлөһөр

- Ытык Хахайдаан - Үс төбөлөө өксөкү кыыл суруһугар Тимир Дьигистэйгэ көмөлөһө сатыыр.

2. Сынньалан- 2 мин

Иит.: - Дьураа хара аттаах Дьурулуйар Ньургун Боотур кыргыһар-сэриилэхэр сэбин сэбиргэлин кимиэхэ онотторбутуй? (Кытай Бахсыга) Билигин биһиги оонньоохпут. Дьураа хара аттаах Дьурулуйар Ньургун Боотурга ханнык сэби-сэбиргэли онорбутгарый: “Таба таай, сөпкө көрдөр”диэн.

Оџолор төгүрүччү биитэр тумул курдук бэйэ бэйэлэриттэн илии уунуута тэйиччи тураллар; иитээччи анал бэлиэлээх карточка көрдөрөр, сөпкө эппит оџоџо тэрили (сэби-сэбиргэли) биэрэр. Оџо сэби-сэбиргэли ылан боотур хайдах ону туттарын көрдөрөр – оџолор бары үтүктэллэр. Оџоџо сулус-фишка биэрэр.

3. Сээркээн Сэһэн сэхэргэһиитэ- 7 мин

Иит: Олус мындыр, уус тыллаах Сээркээн Сэһэн биһиэхэ ыалдыттыы кэллэ

С.С: - Оџолоор, аламай күн сыламынан! Эниги, Биһик детсад оџолоро, олонхону олус бэрткэ үөрэппиккитин истэммин мин эһиэхэ былдытты кэллим. Мин эһигини кытта сьэргэһиэхпин баџарабын. Сэһэргэһэбит дуо, оџолоор?

Сээркээн Сэһэн ыйытытылары

- Оџолоор, Айыы бухатыырдар диэн кимнээџи ааттыылларый? Олонхоттон холобурдары аџалын (Дьураа хара аттаах Дьулуруйар Ньургун Боотур, Үрүмэччи манан аттаах Үрүҥ Уолан).

- Абааһы биһин ууһун кытта айыы бухатыыра тоџо киирсэрий? (Орто дойду айылџатын алдыаппыт, олоџун аймаабыт, дьоннорун ытаппыт, Кэрэ –куону былдыаан-талаан илдыэ барбыт)

- Эһиги санааџытыгар Айыы Боотура уонна Абааһы бухатыыра күүстэринэн тэннэр дуо?

- Тэн буоллактарына Айыы Боотура абааһылары кытта охсуһан хайдах хоторо буолуой? (ап-хомуһуну, дьүһүн кубулуйууну туһанар, аймактара көмөлөһөллөр)

-Айыы бухатыыра уонна абааһы бухатыыра суоллара туох уратылаахтарый?

- Арай үөһээ дойдуттан Ньургун Боотур уонна Урун Уолан туспэтэхтэрэ буоллар орто дойду олоџо хайдах буолуо этэй?

- Айыы бухатыырыгар майгыннааххытын баџарабыт дуо? Тоџо?

- Арай эн доџотторгун кытта кыһырыстын, оонһуур былдыастын бу түгэннэ эн хайдах буолаџын, тугу гынаџын?

С.С. Маладыастар. Олус элбэџи билбиккит. Инникитин эмиэ киэн билиилээх, мындыр дьон буола улаатын Мин атын оџолору кытта сэһэргэһэ бардым. Көрсүөххэ дылы!

Ш .Түмүк түһүмэх:

Иит: - Арай биһиэхэ биир уол кэлбит. Кини күүстээх эбит. Оџолор оонһуурдарын күүһүнэн былдыыр. Оџолору, анһыалыыр, охсор. Тугу да харыстаабат, быраџаттыыр алдыатар эбит.

Кини хайдах майгылааџый? Итинник оџо кими санатарый?

Биһиги киниэхэ туох диэ этибитий? (эйигин кытта оонһообоппут; эн аптаах тыллары билбэт эбиккин; эйиэхэ тугу да биэрбэппит - эн барытын алдыатаџын)

Биһиги кими маарыннаахпытын баџарабытый?

Иит: Ол аата, Айыы бухатыырын анала диэн туох эбитий? (Орто дойдуну көмүскүүр. Айыы дьонун арчылыыр, харыстыыр, быһыыыр)

Айыы бухатыырын анала диэн сир үрдүгэр иллээх, эйэлээх олоџу айыы-туугу буолар. Куһаџан күүстэртэн Айыы дьонун араҥаччылааһын буолар.

Тэрээнин технологической картата

№	Иитээчи дьайыта	Оҕо дьайыта	Үлэ ньымата	Сылыктанар түмүк
1	<p>Кирии түһүмэх: Оонньуу: фишканы быраҕан олонхоттон олугу попп картанан кэпсииллэр. Сөпкө кэпсээбит- фишка сулус ылар.</p>	<p>Оҕо оонньууга көхтөөхтүк кыттар, ыйытыыга хоруйдуур, бэйэтин билиитин сөргүтэр, толкуйдуур. Бэйэтин тылын байытар, санарар санатын саппааһын сайыннарар</p>	<p>Тыл оонньуута</p>	<p>Оҕо билиитин туһана үөрэниитэ, толкуйдаан баран сөпкө хоруйдааһына, олук туһунан билиитин чинэтэр;</p>
2	<p>Сүрүн түһүмэх: 1. Д/о « Дьүһүн кубулуйуу» луллий эргимтэтэ: Олонхоҕо дьүһүн кубулуйуу - көмө-тирэх буолбутун көрдөрөллөр. Сөпкө эппит эмиэ сулус ылар. 2. Эти- сиини хатарыы, эрчиллии. Дьураа хара аттаах Дьурулуйар Ньургун Боотурга ханнык сэби-сэбиргэли онорбуттарый: “Таба таай, сөпкө көрдөр”диэн. 3. Сээркээн Сэһэн ыалдьыттыы кэлбит, Оҕолору кытта олонхо ис хоһоонунан, бухатырдар киирсиилэрин, ап-хомуһуну туһаныы, олох үтүө- мөкү өрүттэрин туһунан сэхэргэхэр.</p>	<p>-Оҕо Луллий эргимтэтин эргитэн олонхо геройа дьүһүн кубулуйуутун сөпкө булан көрдөрөр -Оҕо билиитин сөргүтэр, дидактической оонньууга көхтөөхтүк кыттар.</p> <p>Оҕолор төгүрүччү тураллар; иитээчи анал бэлиэлээх карточка көрдөрөр, сөпкө эппит оҕоҕо тэрили (сэби-сэбиргэли) биэрэр. Оҕо сэби-сэбиргэли ылан боотур хайдах ону туттарын көрдөрөр – оҕолор бары үтүктэллэр</p> <p>Оҕо билиитин сөргүтэр, Сээркээн Сэһэн сэхэргэһиитигэр көхтөөхтүк кыттар</p>	<p>Луллий эргимтэтин туһунан дидактической оонньуу.</p> <p>Сахалыы хамсаныылаах оонньуу.</p> <p>Сээркээн Сэһэн сэхэргэһиитэ.</p>	<p>Бэйэтин билиитин тургутунар, толкуйдуур</p> <p>Бэйэтин билиитин тургутунар олонхо боотура кыргыһыыга туттар тэрилин хайдах туттуон көрдөрөр.</p> <p>Бэйэтин билиитин тургутунар, толкуйдуур. Бэйэтин санаатын этэр.</p>
3	<p>Түмүк түһүмэх: Оҕолордуун түмүк сэхэргэһии. Куукулалар көмөлөрүнэн олуктаах түгэни онорон быһаарсыы.</p>	<p>Оҕо толкуйдуур, бэйэтин куннээҕи олоҕун түгэннэригэр олобуран олуктаах түгэни быһаарар.</p>	<p>Олуктаах түгэни быһаарсыы</p>	<p>Ситимнээх саната сайдар, куннээҕи олоҕун түгэнигэр олобуран бэйэтин санаатын этэр.</p>